

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ: ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΙΔΡΥΣΗ ΕΝΟΣ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ ΜΕ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Εισαγωγή: Χρειάζεται η επανίδρυση ενός φορέα αρμόδιου για το βιβλίο και την πολιτική του;

Το βιβλίο αποτελεί μείζον πολιτισμικό και μορφωτικό αγαθό, που πρέπει να βρίσκεται στον πυρήνα κάθε πολιτιστικής πολιτικής, ενώ η ανάγνωση θεωρείται η πιο διαφοροποιημένη από τις πολιτιστικές πρακτικές, καθώς εκφράζει ταυτόχρονα, μορφωτικές, πολιτιστικές και ψυχαγωγικές λειτουργίες: προσφέρει γνώση, αισθητική απόλαυση, ψυχαγωγία, πνευματική καλλιέργεια, συμβάλλει στην πολιτική και κοινωνική συγκρότηση, διαμορφώνει κριτική σκέψη και λόγο και αποτελεί σημαντική παράμετρο για τη συγκρότηση ατομικής και κοινωνικής ταυτότητας, τόσο στην ιδιωτική όσο και στη δημόσια σφαίρα. Παράλληλα, ο κλάδος του βιβλίου αποτελεί μία από τις σημαντικότερες πολιτιστικές βιομηχανίες της χώρας μας, από άποψη συμμετοχής στο ΑΕΠ και την απασχόληση, με μοναδική σημασία για τα πεδία της γλώσσας, του πολιτισμού, της εκπαίδευσης, της πολιτιστικής πολυμορφίας, του δημόσιου διαλόγου, της κοινωνικής συνοχής και της ποιότητας ζωής. Οι επαγγελματίες του βιβλίου, από τους πρωτογενείς δημιουργούς μέχρι τους παραγωγούς και όσους δραστηριοποιούνται στην εμπορική διακίνηση αλλά και στην κοινωνική διάδοσή του, αποτελούν ένα μικρό αλλά πολύ ζωντανό κομμάτι της κοινωνίας και ένα σημαντικό κύτταρο της οικονομίας. Παρ' όλα αυτά, διαπιστώνουμε σήμερα πως ο χώρος του βιβλίου και της ανάγνωσης συνιστά, απ' όλα τα πεδία της πολιτιστικής και καλλιτεχνικής παραγωγής, εκείνο που απολαμβάνει τη μικρότερη μέριμνα και παρέμβαση από την πλευρά του κράτους, το μικρότερο ενδιαφέρον για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας ολοκληρωμένης και συνεκτικής πολιτικής.

Την ίδια στιγμή οι τεκτονικές αλλαγές που φέρνει η ψηφιακή επανάσταση, αντίστοιχες με αυτές που κάποτε έφερε η ανακάλυψη της τυπογραφίας, δημιουργούν μια σειρά προκλήσεων για το χώρο του βιβλίου, νέα περιβάλλοντα ανάγνωσης, παραγωγής και διάδοσης του έντυπου λόγου, στις οποίες καλείται να ανταποκριθεί η πολιτεία, εξασφαλίζοντας τόσο τη δυνατότητα πρόσβασης όλων των πολιτών στο βιβλίο (σε όποια μορφή μπορεί να πάρει σήμερα), όσο και στην υποστήριξη των δημιουργών λόγου και την ενίσχυση της εκδοτικής βιομηχανίας που βρίσκεται σήμερα σε διαρκή εξέλιξη.

Η Ομάδα Εργασίας του ΥΠΠΟ για το βιβλίο διαπίστωσε ότι η κατάργηση του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ) και η απορρόφησή του από το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού, το 2014, στην ουσία εξαφάνισε οποιαδήποτε συνεκτική πολιτική

βιβλίου στη χώρα μας και την υποκατέστησε με ανεπαρκείς προσπάθειες να ανταποκρίνεται η Πολιτεία σε στοιχειώδεις υποχρεώσεις της (κυρίως, συμμετοχή σε διεθνείς εκθέσεις, διοργάνωση της ΔΕΒ Θεσσαλονίκης και συντήρηση της Βιβλιονέτ). Ταυτοχρόνως η οικονομική κρίση και τα επιβληθέντα φορολογικά και δημοσιονομικά μέτρα της τελευταίας εξαετίας οδήγησαν πολλούς επαγγελματίες του βιβλίου σε συρρίκνωση ή και σε εξαφάνιση από την αγορά (συνέπειες που απαντούν στο χώρο των εκδοτών και, κυρίως, των βιβλιοπωλών, με σημαντική μείωση των σημείων πώλησης του βιβλίου), αλλά και δημιούργησαν νέα ήθη στην εκδοτική αγορά (με κυριότερο την όλο και πιο διαδεδομένη οικονομική συμμετοχή των συγγραφέων στην έκδοση των βιβλίων τους).

Η πρότασή μας, επομένως, είναι ότι για να σχεδιαστεί και να υλοποιηθεί μια ολοκληρωμένη πολιτική βιβλίου είναι αναγκαία η ύπαρξη ενός θεσμικού υποκειμένου, ενός φορέα που θα λειτουργεί συμβουλευτικά και εισηγητικά προς το υπουργείο αφενός και θα αναλαμβάνει την υλοποίηση δράσεων για το βιβλίο στη βάση συγκεκριμένων αξόνων αφετέρου. (Για τη διεθνή εμπειρία με παραδείγματα της πολιτικής βιβλίου σε Γαλλία, Γερμανία, Ισπανία και Μεγάλη Βρετανία, βλ. Παράρτημα)

Οι μέχρι τώρα εργασίες της ομάδας μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η αρχική μας πρόταση είναι και η μόνη που θα μπορούσε να στηρίξει μια εθνική πολιτική βιβλίου. Αυτό διότι το Τμήμα Γραμμάτων του Υπουργείου Πολιτισμού δεν έχει τη δυνατότητα να αναλάβει το σχεδιασμό και την υλοποίηση μιας τέτοιας πολιτικής, εξαιτίας τόσο της υποστελέχωσής του όσο και της έλλειψης ευελιξίας για να οργανώνει και να υλοποιεί τις απαιτούμενες δράσεις, ως φορέας της κεντρικής κυβέρνησης. Ομοίως, οι επαφές μας με τη νέα διοίκηση του ΕΙΠ μάς οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ούτε εκεί υπάρχουν οι δυνατότητες άσκησης μιας ευρύτερης πολιτικής για το βιβλίο, επίσης λόγω διαφορετικού αντικειμένου αρμοδιότητας, έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού και περιορισμένης γνώσης του πεδίου και των αναγκών του. Το ΕΙΠ φαίνεται διατεθειμένο να υποστηρίξει κατά κύριο λόγο τη συμμετοχή της χώρας μας σε διεθνείς εκθέσεις και την έκθεση της Θεσσαλονίκης, τομείς οι οποίοι άπτονται των σκοπών του, και κατά δεύτερο λόγο τη λειτουργία της βάσης της Βιβλιονέτ (με την πολύτιμη συνεργασία του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και της Εθνικής Βιβλιοθήκης). Τα παραπάνω ωστόσο δεν αποτελούν σε καμία περίπτωση επαρκή πολιτική βιβλίου, στο βαθμό που δεν περιλαμβάνουν δράσεις για την προώθηση της ανάγνωσης ή για την υποστήριξη των δημιουργών και των επαγγελματιών του βιβλίου, των δύο κυριότερων δραστηριοτήτων που υποστήριξε στα προηγούμενα χρόνια και πριν το κλείσιμό του το ΕΚΕΒΙ.

Η δική μας πρόταση συνίσταται στη δημιουργία ενός ανεξάρτητου φορέα που σε συνεργασία με το Τμήμα Γραμμάτων του υπουργείου θα σχεδιάζει την πολιτική βιβλίου και στη συνέχεια κατά κύριο λόγο θα συντονίζει την υλοποίησή της σε συνεργασία με δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς, αλλά και τους ποικίλους δρώντες στον χώρο του βιβλίου και τους συλλόγους ή τις ενώσεις τους. Θεωρούμε αυτή τη δεύτερη λειτουργία, του συντονισμού δράσεων που σήμερα αναλαμβάνουν

διάφοροι φορείς, την ένταξή τους σε μια ευρύτερη πολιτική για το βιβλίο και τη δημιουργία δικτύων μεταξύ όλων των συντελεστών του βιβλίου, αλλά και του αναγνωστικού κοινού εξαιρετικά σημαντική για δύο λόγους. Αφενός, διότι η ίδια η οικονομία μας οδηγεί να προτείνουμε έναν μικρό και ευέλικτο θεσμικό υποκείμενο το οποίο θα βασίζεται κυρίως στη δημιουργία και την υποστήριξη συνεργειών στο χώρο του βιβλίου και της ανάγνωσης, αφετέρου διότι πιστεύουμε πως, περισσότερο από μια πολιτική που θα σχεδιάζεται και θα υλοποιείται από τα πάνω, στη σημερινή εποχή είναι σημαντικότερη η λειτουργία ενός κόμβου που θα ανιχνεύει και θα αξιοποιεί δημιουργικές ιδέες που ξεπηδούν από ποικίλες πρωτοβουλίες και ομαδοποιήσεις, θα τις υποστηρίζει και θα τις βοηθά να βρίσκουν τόσο τα υλικά μέσα για τη βέλτιστη υλοποίησή τους, όσο και τις συνέργειες που θα τους προσδίδουν συνέχεια και δυνατότητα μεγαλύτερης διάχυσης στο πεδίο.

Προς τη δημιουργία ενός νέου φορέα

Σε σχέση με τη δημιουργία ενός τέτοιου φορέα η πολιτική ηγεσία του υπουργείου καλείται να απαντήσει όσον αφορά τις προθέσεις και τις δυνατότητές της στα παρακάτω ερωτήματα:

Α) Νομική μορφή του φορέα αυτού (κατά προτίμηση ΝΠΙΔ) και ο φορέας που θα το εποπτεύει (κατά τη γνώμη μας αυτός πρέπει να είναι το Υπουργείο Πολιτισμού).

Β) Χρηματοδότηση: τακτική επιχορήγηση από τον προϋπολογισμό του υπουργείου και το ΠΔΕ, άλλα κονδύλια, ίδια έσοδα, χορηγίες, δυνατότητα να αναλαμβάνει προγράμματα ΕΣΠΑ, ποσοστό από την εύλογη αμοιβή για τα δικαιώματα αναπαραγωγής.

Γ) Κοινωνικός έλεγχος και συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στο ΔΣ του φορέα: συμμετοχή μέσω των συλλόγων, των ενώσεων ή των σωματείων τους των συγγραφέων, μεταφραστών, εικονογράφων, βιβλιοθηκονόμων, εκδοτών, βιβλιοπωλών, εκπαιδευτικών, αλλά και συμμετοχή προσώπων κύρους επιλεγμένων από τον/την Υπουργό.

Δ) Στελέχωση: Είναι σημαντικό παράλληλα με την ίδρυση του νέου φορέα να θεσμοθετηθεί το οργανόγραμμα και ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας του. Θα πρέπει να εξεταστεί η δυνατότητα προσλήψεων μέσω ΑΣΕΠ, αποσπάσεων ή μετατάξεων μέσα από το πρόγραμμα της κινητικότητας, καθώς και αξιοποίησης κάποιων από τους πρώην εργαζόμενους του ΕΚΕΒΙ, με δεδομένη την εμπειρία και την εξειδίκευσή τους.

Ε) Επιλογή διευθυντή: η πρότασή μας είναι ο διευθυντής να επιλέγεται από το Διοικητικό Συμβούλιο του φορέα με ανοιχτή προκήρυξη και υποβολή φακέλου με κριτήρια τα αντικειμενικά προσόντα του, την πρότασή του για την πολιτική του φορέα κατά τη διάρκεια της θητείας του και κατόπιν προσωπικής συνέντευξης.

ΣΤ) Στέγαση: Προτείνεται η στέγασή του σε κτίριο ή μέρος κτιρίου ιδιοκτησίας του ΥΠΠΟ (η έρευνα που πραγματοποιήθηκε απέδειξε ότι αυτό είναι εφικτό).

Βασικοί άξονες δράσης

Σε μια εποχή που το βιβλίο βρίσκεται σε μια κρίσιμη, μεταβατική εποχή, με πολλές και ποικίλες αλλαγές τόσο στο πεδίο της παραγωγής, όσο και σε αυτό της διακίνησής του, αλλά και στον τρόπο και τις μορφές που μπορεί να γίνεται προσιτό στους αναγνώστες, με τη σταδιακή διείσδυση στην αγορά του ψηφιακού βιβλίου, αλλά και τις γενικότερες δυνατότητες που δίνει η τεχνολογία, σε ένα περιβάλλον που πληθώρα πληροφοριών και κειμένων φτάνει εύκολα στον αναγνώστη ή τον δυνητικό αναγνώστη, η ανάγκη να σχεδιαστεί εκ νέου και να υλοποιηθεί μια εθνική πολιτική βιβλίου και ανάγνωσης γίνεται όλο και πιο επείγουσα και αρθρώνεται στους παρακάτω άξονες (εδώ αναφέρονται σε συνοπτική μορφή, η δε Ομάδα Εργασίας έχει επεξεργαστεί ειδικά κείμενα για τον καθέναν τα οποία απευθύνονται στον ΦΒ):

Α) Την κοινωνική διάδοση της ανάγνωσης μέσα από οργανωμένες δράσεις που θα λαμβάνουν υπόψη τους τις νέες συνθήκες και τα νέα μέσα που μπορούν να φέρουν τους πολίτες (παιδιά και ενήλικες) σε επαφή με το βιβλίο. Θεωρούμε πως είναι αναγκαία μια συντονισμένη προσπάθεια που θα αλλάξει το τοπίο και θα ενισχύσει την κουλτούρα της ανάγνωσης στη χώρα μας.

Β) Την υποστήριξη των δημιουργών και των επαγγελματιών του βιβλίου, την οποία θα μπορούσε να αναλάβει το υπουργείο Πολιτισμού, είτε συνηγορώντας υπέρ ευνοϊκότερων ρυθμίσεων για τον εκδοτικό χώρο αλλά και τους δημιουργούς σε άλλα αρμόδια υπουργεία (π.χ. Οικονομίας και Οικονομικών, με αιχμή ζητήματα όπως η ενιαία τιμή βιβλίου, ο ΦΠΑ του βιβλίου, ζητήματα φορολόγησης κτλ.), είτε με δράσεις που θα προβάλλουν τους δημιουργούς και τους επαγγελματίες του βιβλίου, θα διευκολύνουν τη μεταξύ τους δικτύωση και τις αναγκαίες συνέργειες, θα αναβαθμίζουν το κύρος των δημιουργών κτλ.

Γ) Την προώθηση του ελληνικού βιβλίου στο εξωτερικό μέσα από την ΔΕΒ Θεσσαλονίκης, τη συμμετοχή μας στις διεθνείς εκθέσεις αλλά και ένα αξιόπιστο πρόγραμμα ενίσχυσης των μεταφράσεων (επαναλειτουργία του ΦΡΑΣΙΣ).

Δ) Τη συμμετοχή στις διεθνείς εξελίξεις και στον παγκόσμιο διάλογο για τα ζητήματα του βιβλίου.

Και οι τέσσερις παραπάνω άξονες θα πρέπει να διατρέχονται από κάποια άλλα βασικά στοιχεία μας εθνικής πολιτικής βιβλίου:

Α) Την αποκέντρωση (με δράσεις σε όλη την ελληνική επικράτεια)

Β) Την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η τεχνολογία της ψηφιοποίησης στη δημιουργία, έκδοση, διακίνηση και ανάγνωση/πρόσληψη του βιβλίου

Γ) Τη συστηματική παρακολούθηση τόσο της εκδοτικής αγοράς όσο και των αναγνωστικών και λοιπών πολιτιστικών συνηθειών του κοινού μέσα από στοχευμένες ποιοτικές έρευνες, και μέσω συμμετοχής σε εκθέσεις και διεθνή fora.

Δ) Την αναγνώριση του νέου περιβάλλοντος που έχει διαμορφωθεί στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια με την παρουσία και την ένταξη/ενσωμάτωση μεταναστών από πολλές χώρες έτσι ώστε η πολιτική για το βιβλίο να λαμβάνει υπόψη τις αυτές τις συνθήκες πολυγλωσσίας και πολυπολιτισμικότητας και να μεριμνά τόσο για την καλύτερη ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, όσο και για τη συνεργασία και την ανάπτυξη διαλόγου μεταξύ διαφορετικών πολιτισμικών κοινοτήτων και την αξιοποίηση του πολιτισμικού πλούτου που διαμορφώνουν οι συνθήκες αυτές.

Ε) Τη στενή σύνδεση της πολιτικής για το βιβλίο με τα κοινωνικά ζητήματα και τις σύγχρονες ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας. Η πολιτική βιβλίου και βιβλιοθηκών θα πρέπει επίσης να προσφέρει δυνατότητες επιμόρφωσης και αυτομόρφωσης στους πολίτες, να θεραπεύει κοινωνικές και μορφωτικές ανισότητες, να αναδεικνύει κοινωνικά ζητήματα, να εκπαιδεύει στη σχέση με τον Άλλον, στην αποδοχή ποικίλων ετεροτήτων.

Τέλος, το υπουργείο Πολιτισμού με τους φορείς που εποπτεύει θα πρέπει να συνεργαστεί με τα άλλα αρμόδια υπουργεία για την καλύτερη οργάνωση και υποστήριξη των βιβλιοθηκών, οι οποίες θα πρέπει να αποτελέσουν κεντρικό εργαλείο μιας ολοκληρωμένης πολιτικής βιβλίου.

Τομείς δράσης του νέου φορέα

Α) Προώθηση του ελληνικού βιβλίου και των ελληνικών γραμμάτων στο εξωτερικό

Στη συγκεκριμένη στιγμή θεωρούμε πολύ σημαντική, πέραν όλων των όλων, την αξιοποίηση της συγκυρίας και του ενδιαφέροντος για την Ελλάδα, ώστε να προωθήσουμε στο εξωτερικό τη σύγχρονη ελληνική παραγωγή, τόσο στη λογοτεχνία, όσο και στο πεδίο του δοκιμίου.

- **Εκθέσεις εξωτερικού** (οι κυριότερες: Φρανκφούρτη, Μπολόνια, Παρίσι, Μόσχα, Πεκίνο) Όσον αφορά τις εκθέσεις, διοργάνωση από τον φορέα βιβλίου (στο εξής: ΦΒ) σε συνεργασία με τους συλλογικούς φορείς των εκδοτών, με τον ΦΒ σε ρόλο συντονιστή και εγγυητή της εθνικής εκπροσώπησης. Θεωρούμε ότι χρειάζεται να υπάρχει ένα καλά οργανωμένο εθνικό περίπτερο, που να προβάλλει θεματικά ενδεχομένως την εκδοτική παραγωγή και να στηρίζει τους εκδότες στις εμπορικές τους συναλλαγές.
- **Πρόγραμμα ενίσχυσης μεταφράσεων** (με συγκεκριμένο προϋπολογισμό). Είναι πάρα πολύ σημαντικό να ενεργοποιηθεί το πρόγραμμα ΦΡΑΣΙΣ και αυτό να γίνει με συνέχεια και συνέπεια. Σ' αυτό το πλαίσιο θα μπορούσε να λειτουργήσουν με πολύ μικρό κόστος και προγράμματα που θα φέρνουν σε επαφή μεταφραστές από τα ελληνικά με τη σύγχρονη ή παλαιότερη παραγωγή. Residencies μεταφραστών που θα συνοδεύονται από συναντήσεις με εκδότες και συγγραφείς, σεμινάρια (με συνδυασμό φυσικής και διαδικτυακής συμμετοχής) θα μπορούσαν να προσφέρουν και υλικό για

την προώθηση της ελληνικής παραγωγής και να κάνουν τους μεταφραστές πρεσβευτές της ελληνικής λογοτεχνίας και δοκιμιογραφίας στις χώρες τους. Δημιουργία «δεξαμενών» αναγνωστών και κατάρτιση έμπειρων μεταφραστών από τα ελληνικά προς διάφορες γλώσσες, για λογαριασμό των ξένων εκδοτών.

- **Διεθνής Έκθεση Βιβλίου Θεσσαλονίκης**, η χρηματοδότησή της από το ΕΣΠΑ ανανεώθηκε φέτος, μέσω της Περιφέρειας Κ. Μακεδονίας, με φορέα υλοποίησης το ΕΙΠ. Κι εδώ θεωρούμε απαραίτητη την πολύ στενή συνεργασία με τους συλλόγους των εκδοτών, πάντα υπό το συντονισμό του ΦΒ. Η ΔΕΒ Θεσσαλονίκης αυτή τη στιγμή λειτουργεί εν μέρει μόνο ως διεθνής έκθεση, χωρίς έμφαση στην αγοραπωλησία δικαιωμάτων, με βασικό άξονα την πρόσκληση ξένων συγγραφέων μέσω των πρεσβειών τους και μέσω του θεσμού της τιμώμενης χώρας. Αντίθετα αποτελεί ως επί το πλείστον μια ευκαιρία επαγγελματικής παρουσίασης της νέας εκδοτικής παραγωγής στο κοινό και στους ανθρώπους του βιβλίου της Βόρειας Ελλάδας και διοργάνωσης δημοφιλών εκδηλώσεων με συμμετοχή συγγραφέων, κριτικών ή πανεπιστημιακών. Κατά τη γνώμη μας, θα πρέπει να γίνει προσπάθεια η έκθεση να γίνει πραγματικά διεθνής, σε συνεργασία με τον ΦΒ.
- **Υποστήριξη λογοτεχνικών ανταλλαγών με φορείς/θεσμούς στο εξωτερικό & διεθνών λογοτεχνικών συναντήσεων στην Ελλάδα** (λ.χ. Φεστιβάλ νέων δημιουργών). Και πάλι θα προτείνουμε ο ΦΒ να μην αναλαμβάνει μόνο την υλοποίηση δράσεων, αλλά να στηρίζει (ενδεχομένως και μόνο επικοινωνιακά και υλικοτεχνικά) μικρές ιδιωτικές πρωτοβουλίες τέτοιων ανταλλαγών, με γνώμονα και την **αποκέντρωση**.
- **Διεθνείς συνεργασίες** (με Παραρτήματα του Ελλ. Ιδρύματος Πολιτισμού, Ελληνικές Πρεσβείες Εξωτερικού, Δίκτυο Εδρών Νεοελληνικών Σπουδών, καθώς και με τις βιβλιοθήκες κλασικών, βυζαντινών & νεοελληνικών σπουδών του εξωτερικού)

Β) Προώθηση των προγραμμάτων προβολής του βιβλίου και κοινωνικής διάδοσης της ανάγνωσης στην Ελλάδα, σε συνεργασία με της βιβλιοθήκες (ΕΒΕ, σχολικές, δημόσιες, δημοτικές, πανεπιστημιακές) και με την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με εξειδίκευση:

- **Πρόγραμμα Φιλαναγνωσίας στα δημοτικά/γυμνάσια**: εκπαίδευση των εκπαιδευτικών· δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου φιλαναγνωσίας για χρήση στην εκπαίδευση
- **Εμπύχωση της ανάγνωσης στις βιβλιοθήκες**, ο ΦΒ θα μπορεί σε συνεργασία με βιβλιοθήκες σε όλη τη χώρα να υποστηρίζει τη διοργάνωση εκδηλώσεων και προγραμμάτων, κάνοντας της βιβλιοθήκες κέντρο της πνευματικής ζωής.
- **Εμπύχωση της ανάγνωσης σε συνεργασία με** τους εποπτευόμενους φορείς

του ΥΠΠΟ από τον χώρο του θεάτρου, της μουσικής, κλπ., σε συνεργασία με τα μουσεία και τους αρχαιολογικούς χώρους του· δράσεις στον τομέα βιβλίο και τέχνες

- **Δικτύωση & υποστήριξη των Λεσχών Ανάγνωσης και των συμμετοχικών κοινοτήτων βιβλίου**· ενθάρρυνση της συμμετοχής των αναγνωστών σε κοινωνικά μέσα και δίκτυα και ανταλλακτικές κοινότητες, με την υποστήριξη της ΤΑ
- **Δράσεις που απευθύνονται στις ευαίσθητες ομάδες** (παιδιά μεταναστών, φυλακισμένοι, ΑΜΕΑ, παιδιά χαμηλότερων μορφωτικών/οικονομικών στρωμάτων που πλήττονται από την κρίση, κοκ.)
- **Δράσεις αναβάθμισης του συμβολικού κύρους του βιβλίου** (με την απονομή των Κρατικών Βραβείων στη ΔΕΒΘ), με εκδηλώσεις σε βιβλιοθήκες, βιβλιοπωλεία, στα κρατικά ΜΜΕ, κτλ.

Γ) Διαρθρωτικά μέτρα υποδομής για την υποστήριξη των παραγωγικών συντελεστών του βιβλίου, με εξειδίκευση:

- Έρευνες & στατιστικές για το βιβλίο. Πραγματοποίηση μιας έρευνας πωλήσεων βιβλίων, με αυτόματη καταγραφή των κωδικών ISBN σε όλα τα σημεία πώλησης. Επανάληψη των ερευνών αναγνωστικής συμπεριφοράς και πολιτιστικών πρακτικών. Συνεργασία με την ΕΛΣΤΑΤ, το ΕΚΚΕ, το ΚΕΠΕ, την ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, με ΑΕΙ/ΤΕΙ και με άλλους φορείς όπως η Εθνική Βιβλιοθήκη (στον τομέα της στατιστικής καταγραφής του αριθμού κωδικών ISBN, νέων τίτλων και αριθμού αντιτύπων των βιβλίων), για συγκέντρωση στατιστικών στοιχείων που θα αποτυπώνουν της εκάστοτε συνθήκες της εκδοτικής αγοράς και της αναγνωστικής συμπεριφοράς και θα βοηθούν στο σχεδιασμό της εθνικής πολιτικής βιβλίου.
- Προγράμματα υποστήριξης μικρών ανεξάρτητων εκδοτών-βιβλιοπωλών. Ο ΦΒ μπορεί με διάφορους τρόπους, χωρίς μεγάλο κόστος, να υποστηρίξει τα μικρά ποιοτικά βιβλιοπωλεία (βλ. ξεχωριστή πρόταση της Ομάδας Εργασίας). Ομοίως υλικοτεχνική στήριξη θα μπορούσε να δίνεται σε μικρούς εκδοτικούς οίκους με ποιοτικό κατάλογο, διευκολύνοντας τον τεχνικό εκσυγχρονισμό της και τη συμμετοχή της σε ευρωπαϊκά προγράμματα. Τέλος, ειδική πρόνοια θα πρέπει να υπάρξει για αυτοδιαχειριζόμενα εγχειρήματα και ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.
- Στήριξη σημαντικών εκδοτικών εγχειρημάτων, με μικρή ή αργή οικονομική ανταποδοτικότητα, όπως π.χ. της μετάφρασης έργων αναφοράς από το χώρο των ανθρωπιστικών επιστημών.
- Προγράμματα υποστήριξης πνευματικών δημιουργών, συγγραφέων & μεταφραστών· υποτροφίες διαμονής & συγγραφής σε συνεργασία με αντίστοιχα κέντρα του εξωτερικού (βλ. ξεχωριστή πρόταση της Ομάδας Εργασίας).

- Τέλος ο ΦΒ σε συνεργασία και διαβούλευση με τους κοινωνικούς εταίρους και ειδικούς εμπειρογνώμονες θα μπορούσε να επεξεργάζεται και να προτείνει στο υπουργείο διαρθρωτικές αλλαγές και ρυθμιστικές/νομοθετικές παρεμβάσεις με σκοπό τη στήριξη της ελληνικής εκδοτικής παραγωγής και της αγοράς του βιβλίου, τη στήριξη των δημιουργών και την επίλυση χρόνιων προβλημάτων του χώρου.

[Επεξεργασία πρότασης: Σωκράτης Καμπουρόπουλος, Έφη Γιαννοπούλου, Χάρης Παππής, σε συνεργασία με τα μέλη της υπο-ομάδας για το νέο θεσμό βιβλίου, Άννα Καρακατσούλη, Γιώργο Γλωσσιώτη, Μιχάλη Καλαμαρά, Βάλια Δημοπούλου, Μικέλα Χαρτουλάρη, Έλενα Πατάκη, ενώ στην τελική επεξεργασία αξιοποιήθηκαν παρατηρήσεις από ολόκληρη την ομάδα εργασίας]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Η διεθνής εμπειρία (σημείωμα της Άννας Καρακατσούλη)

Εθνικά Κέντρα Βιβλίου: Διεθνής Πρακτική

1. Το **γαλλικό CNL** (Centre National du Livre), και μάλλον πρέπει να μιλάμε για πρότυπο, είναι το αρχαιότερο του είδους. Ιδρύθηκε αμέσως μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, το 1946, ως Caisse nationale des lettres, με οικονομική αυτονομία χάρη σε έναν ειδικό φόρο επί των εκδόσεων. Αποστολή του ήταν να «στηρίζει και να ενθαρρύνει τη λογοτεχνική δραστηριότητα των Γάλλων συγγραφέων και να ενισχύει με επιχορηγήσεις, προκαταβολές και κάθε άλλον τρόπο την έκδοση ή επανέκδοση από γαλλικές επιχειρήσεις λογοτεχνικών έργων που θεωρούνται σημαντικά». Το 1973 αντικαταστάθηκε από το Εθνικό Κέντρο Γραμμάτων πάντα υπό την επίβλεψη του Υπουργείου Πολιτισμού, και στους πόρους του προστέθηκαν τα έσοδα από τον φόρο επί της φωτοτυπικής ή άλλης αναπαραγωγής κειμένων ενώ το 1993 μετονομάστηκε σε Εθνικό Κέντρο Βιβλίου. Το 2010 αναβαθμίζεται περαιτέρω καθώς αποκτά Πρόεδρο πενταετούς θητείας, άλλον από τον Διευθυντή Γραμμάτων του υπουργείου. Στόχος του σήμερα είναι να στηρίζει με διάφορα μέσα και αναθέσεις όλους τους συντελεστές της αλυσίδας του βιβλίου (συγγραφείς, εκδότες, βιβλιοπώλες, βιβλιοθηκονόμους, οργανωτές λογοτεχνικών εκδηλώσεων) και να συμμετέχει ενεργά στην προβολή της γαλλόφωνης δημιουργίας. Ο ετήσιος προϋπολογισμός των δραστηριοτήτων του είναι 42 εκατ. ευρώ και απασχολεί 70 άτομα. Στο Διοικητικό του Συμβούλιο συμμετέχουν έξι εκπρόσωποι κρατικών φορέων, δεκαπέντε προσωπικότητες διακεκριμένες για τον ρόλο τους στις λογοτεχνικές δραστηριότητες ή στα επαγγέλματα του βιβλίου και ένας εκπρόσωπος των εργαζομένων. Άλλοι 200 ειδικοί (συγγραφείς, πανεπιστημιακοί, δημοσιογράφοι, ερευνητές, καλλιτέχνες, μεταφραστές, κριτικοί, εκδότες, βιβλιοπώλες, βιβλιοθηκονόμοι) στελεχώνουν τις 19 επιτροπές που μελετούν και εισηγούνται τα αιτήματα για δάνεια, υποτροφίες και επιχορηγήσεις σε εξειδικευμένους τομείς όπως Καλές Τέχνες και βιβλιοφιλία, κόμικς, ανθρωπιστικές επιστήμες, γαλλόφωνη λογοτεχνία στο εξωτερικό, παιδικό και νεανικό βιβλίο, ποίηση κλπ.¹ Το 2006, κάνοντας τον απολογισμό των 60 χρόνων λειτουργίας, το γαλλικό Εθνικό Κέντρο Βιβλίου εξέδωσε έναν επετειακό τόμο παρουσιάζοντας επιλεκτικά 60 τίτλους από τους 18.000 που ενισχύθηκαν από το 1946.² Στους φορείς που στηρίζουν το γαλλικό βιβλίο θα πρέπει να προσθέσουμε το παλαιό Bureau International de l'Édition Française (BIEF)³ που δημιουργήθηκε το 1873 από τον Κύκλο του Βιβλίου

¹ <http://www.centrenationaldulivre.fr/en/>

² <http://fr.calameo.com/read/000063574976e33cfefbe>

³ <http://www.bief.org/?&language=A>

(Cercle de la Librairie)⁴, της εργοδοτικής δηλ. οργάνωσης των επαγγελματιών του βιβλίου, με ειδικό σκοπό την προώθηση του γαλλικού βιβλίου στο εξωτερικό. Το BIEF έχει σκοπό τη διευκόλυνση των εκδοτών στην προώθηση των εξαγωγών τους, την ανταλλαγή δικαιωμάτων και τη συμφωνία διεθνών συμπράξεων. Εκπροσωπεί τη γαλλική έκδοση στις διεθνείς εκθέσεις, εκδίδει και διακινεί θεματικούς καταλόγους σε διάφορες γλώσσες, εκδίδει περιοδικό με τις δραστηριότητές του (*La Lettre*), παρακολουθεί και αναλύει τις διάφορες εθνικές αγορές του βιβλίου και δημιουργεί δίκτυα των συντελεστών του βιβλίου μέσω επαγγελματικών ανταλλαγών, θεματικών συναντήσεων και σεμιναρίων⁵. Διατηρεί, τέλος, γραφείο στη Νέα Υόρκη το The French Publishers' Agency, για τη διαπραγμάτευση πνευματικών δικαιωμάτων στην αγγλική γλώσσα και διαθέτει ειδικό αγγλόφωνο τμήμα που προωθεί τη μεταφορά γαλλικών βιβλίων στον κινηματογράφο ("French Books into Films").⁶

2. Στη **Γερμανία** συντονιστικό ρόλο μεταξύ ομοσπονδιακής κυβέρνησης, κρατιδίων και Ευρωπαϊκής Ένωσης για θέματα κουλτούρας έχει, από το 1981, το Deutsche Kulturrat e.V.⁷ Το Γερμανικό Συμβούλιο για την Κουλτούρα λειτουργεί σαν κοινωφελής οργανισμός-ομπρέλα για 236 πολιτισμικές ενώσεις και οργανώσεις στη Γερμανία που καλύπτουν όλο το φάσμα της καλλιτεχνικής δημιουργίας, του βιβλίου και της λογοτεχνίας συμπεριλαμβανομένων. Οι επιτροπές που επεξεργάζονται τους επιμέρους τομείς αφορούν εργασιακά & ασφαλιστικά ζητήματα, θέματα καλλιτεχνικής εκπαίδευσης, διεθνείς σχέσεις και σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ό,τι άπτεται των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας (ραδιόφωνο, εφημερίδες, διαδίκτυο), φορολογικά ζητήματα και ζητήματα πνευματικών δικαιωμάτων. Αναφορικά με την πολιτική για το βιβλίο το Kulturrat λειτουργεί παράλληλα με ακόμη τρεις σχετικούς φορείς, α) τον οργανισμό της Διεθνούς Έκθεσης Βιβλίου της Φρανκφούρτης, της μεγαλύτερης και αρχαιότερης διοργάνωσης του είδους –ο πρώτος κατάλογός της τυπώνεται το 1564–⁸, β) τα Γραφεία Προώθησης του γερμανικού βιβλίου σε Νέα Υόρκη⁹, Μόσχα, Νέο Δελχί και Πεκίνο και γ) τα κατά τόπους παραρτήματα του Ινστιτούτου Goethe. Ο ανώτερος θεσμός στη Γερμανία για θέματα πολιτισμού και μέσων επικοινωνίας είναι ο αρμόδιος Επίτροπος της Ομοσπονδιακής Κυβέρνησης (BKM) που, αναφορικά με το βιβλίο, επιλαμβάνεται της λογοτεχνίας, των βιβλιοθηκών και των αρχείων. Στόχοι του είναι η διάδοση του γερμανικού

⁴ <http://www.cercladelalibrairie.org/>

⁵ Όπως η Διεθνής Ένωση Γαλλόφωνων Βιβλιοπωλών: <http://www.librairesfrancophones.org/>

⁶ <http://www.frenchpubagency.com/News.html>

⁷ <http://www.kulturrat.de/index.php>

⁸ <http://www.buchmesse.de/en/fbf/>

⁹ http://www.buchmesse.de/en/international/offices_abroad/new_york/index.html

βιβλίου στο εξωτερικό, η παραγωγή και χρηματοδότηση εκδόσεων και η προώθηση γερμανικών βιβλίων διεθνώς, ακόμη και μέσω δωρεών.¹⁰

3. Στην **Ισπανία**, επίσης λόγω της ημι-αυτονομίας των περιοχών της, το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού και Αθλητισμού έχει συντονιστικό ρόλο. Το Τμήμα για την Προώθηση του Ισπανικού Βιβλίου, της Φιλαναγνωσίας και της Λογοτεχνίας συγκεντρώνει ένα ιδιαίτερα ευρύ φάσμα αρμοδιοτήτων για τη χορήγηση αριθμού ISBN, την καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας με έμφαση στην παιδική ηλικία και σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες όπως ηλικιωμένοι, φυλακισμένοι, μετανάστες, άτομα με αναπηρία¹¹, την προώθηση της ισπανικής λογοτεχνίας στην Ισπανία και το εξωτερικό με επιχορηγήσεις, στήριξη των Λεσχών Ανάγνωσης και συμμετοχή σε εκθέσεις βιβλίου, την προβολή των Ισπανών συγγραφέων εντός και εκτός των συνόρων με τη διοργάνωση συναντήσεων, επετειακών εορτασμών και λογοτεχνικών δράσεων, το Κέντρο Τεκμηρίωσης για το Βιβλίο που εκπονεί στατιστικές, βάσεις δεδομένων και μελέτες για την εκδοτική δραστηριότητα και παραγωγή στην Ισπανία, την απονομή των Κρατικών Λογοτεχνικών Βραβείων, τη διοργάνωση εκθέσεων βιβλίου, την υλοποίηση προγραμμάτων για την εκμάθηση της ισπανικής γλώσσας από μετανάστες και την παρουσίαση, τέλος, ψηφιακών εκθέσεων σχετικά με το βιβλίο, την εικονογράφηση και τα λογοτεχνικά βραβεία.¹² Οι 19 Αυτόνομες Κοινότητες έχουν αντίστοιχες αρμοδιότητες νομοθεσίας σε θέματα βιβλίου και φιλαναγνωσίας και για την προώθηση του βιβλίου και της λογοτεχνίας μέσω επιχορηγήσεων στην περιοχή τους. Ειδικότερα για την προώθηση της λογοτεχνίας προβλέπονται η απονομή λογοτεχνικών βραβείων, η διοργάνωση δραστηριοτήτων για τη λογοτεχνία στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στα πανεπιστήμια με επισκέψεις, διαλέξεις συγγραφέων και προγράμματα όπως το πρόσφατο «Γιατί να διαβάζουμε τους κλασικούς;», επετειακές εκδηλώσεις, λογοτεχνικές συναντήσεις σε συνεργασία με το ιστορικό Πανεπιστήμιο της Σαλαμάνκα με εκπροσώπηση όλων των γλωσσών της Ισπανίας, καθώς και εκδηλώσεις και δραστηριότητες στην Casa de America στη Μαδρίτη όπου προσκαλούνται συγγραφείς από την ισπανόφωνη Λατινική Αμερική.¹³ Ιδιαίτερη μέριμνα λαμβάνεται για τη διεθνή προβολή της ισπανικής λογοτεχνίας με την οικονομική ενίσχυση της συμμετοχής Ισπανών συγγραφέων και εκδοτών σε διεθνείς εκθέσεις, επισκέψεις σε ξένα πανεπιστήμια και τα κατά τόπους Ινστιτούτα Cervantes, την επιχορήγηση της μετάφρασης και έκδοσης Ισπανών συγγραφέων σε άλλες γλώσσες και τη λειτουργία διαδικτυακού κόμβου για τις Ισπανικές Σπουδές.¹⁴ Τέλος, στο υπουργείο υπάγεται το

¹⁰ <http://www.kupoge.de/verband.html>, <http://www.deutsche-kultur-international.de/en.html>

¹¹ <http://en.www.mcu.es/libro/CE/FomentoLectura.html>

¹² <http://en.www.mcu.es/libro/CE/InformacionGeneral.html>,
<http://en.www.mcu.es/libro/CE/InfGral/GestionMcuLibro.html>

¹³ <http://en.www.mcu.es/libro/CE/InfGral/GestionAutonomica/GestionAutonomica.html>

¹⁴ <http://en.www.mcu.es/libro/CE/PromoLetras.html>

Παρατηρητήριο για τη Φιλαναγνωσία και το Βιβλίο που, από το 2007, παρακολουθεί σε μόνιμη βάση την κίνηση του βιβλίου, της ανάγνωσης και των βιβλιοθηκών. Το Παρατηρητήριο προτείνει επίσης μέτρα για τη βελτίωση της θέσης των λογοτεχνών και των δικαιωμάτων τους, στηρίζει το έργο των μεταφραστών και παρέχει τεκμηρίωση και αναλύσεις για την εκδοτική βιομηχανία, την προώθηση της φιλαναγνωσίας, τις βιβλιοθήκες και τη λογοτεχνική δημιουργία.¹⁵

4. Τέλος, στη περίπτωση της **Μεγάλης Βρετανίας** η κρατική παρέμβαση στον τομέα του πολιτισμού χρονολογείται από το 1940. Τότε ιδρύθηκε ο πρώτος εθνικός θεσμός για τη στήριξη των Τεχνών, το Council for the Encouragement of Music and the Arts (CEMA) που εξελίχθηκε στο Arts Council of Great Britain μετά τον πόλεμο, με χρηματοδότηση από χορηγίες και δημόσιους πόρους, και τέθηκε υπό την προεδρία του οικονομολόγου John Maynard Keynes. Εδραιώθηκε έτσι μια καινοφανής για τη φιλελεύθερη Μεγάλη Βρετανία αντίληψη ότι το κράτος πρέπει να αναλάβει υπεύθυνο ρόλο στην υποστήριξη των Τεχνών ιδίως στην κρίσιμη για την εθνική ανασυγκρότηση μεταπολεμική εποχή. Σε αυτήν την πρώτη περίοδο, το Συμβούλιο ανταποκρινόταν κυρίως σε αιτήματα χρηματοδότησης καλλιτεχνών και ενίσχυσε εγχώριες περιοδείες καλλιτεχνικών εκθέσεων και μουσικών εκδηλώσεων (π.χ. "Opera for All"). Η δραστική περικοπή του κρατικού προϋπολογισμού για τον πολιτισμό επί Margaret Thatcher οδήγησε το 1984 στη δημιουργία του Business Sponsorship Incentive Scheme για την αναζήτηση χορηγιών και ενισχύσεων από τον ιδιωτικό τομέα. Η νέα κυβέρνηση των Συντηρητικών, το 1992, ίδρυσε για πρώτη φορά ένα υπουργείο για τις Τέχνες, τα μουσεία, τις βιβλιοθήκες, την πολιτιστική κληρονομιά, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τον αθλητισμό και τον τουρισμό, το Department of National Heritage που μετονομάστηκε σε Department for Culture, Media and Sport το 1997 από τους Εργατικούς. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η απόφαση για απόδοση στο πολιτισμό μέρους των εσόδων από το Εθνικό Λαχείο από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Στις προτεραιότητες των δράσεων του υπουργείου σήμερα κυριαρχούν περισσότερο ο κινηματογράφος, οι νέες τεχνολογίες και η προσαρμογή των βιβλιοθηκών στις νέες συνθήκες του ψηφιακού περιβάλλοντος.¹⁶ Η πρωτοβουλία για τα θέματα του βιβλίου είναι μάλλον ιδιωτική και ανήκει στην Publishers Association, την ιστορική κλαδική ένωση των εκδοτών που ιδρύθηκε το 1895. Η Publishers Association, που υπάγεται στο Υπουργείο Εμπορίου, λειτουργεί ως φορέας επιρροής προς την κυβέρνηση για την ενίσχυση του οικονομικού πλαισίου του βιβλίου, παρέχει συμβουλές και πληροφόρηση στα μέλη της για τη συμμετοχή σε εκθέσεις, θέματα πνευματικών δικαιωμάτων και καθοδήγηση σε ζητήματα τεχνολογικής

¹⁵ <http://en.www.mcu.es/libro/MC/ObservatorioLect/index.html>

¹⁶ <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-culture-media-sport>

καινοτομίας. Ο όρος *publisher* νοείται με την ευρεία του έννοια και δεν περιορίζεται στους εκδότες βιβλίου αλλά περιλαμβάνει επίσης τον ημερήσιο και περιοδικό Τύπο, τη μουσική βιομηχανία και τους εκδότες ψηφιακών μέσων.¹⁷ Στον κρατικό τομέα ωστόσο παραμένει η μέριμνα για τη στήριξη και ανάπτυξη των βιβλιοθηκών, από το 2011 μέσω του Arts Council.¹⁸

¹⁷ <http://www.publishers.org.uk/>

¹⁸ <http://www.artscouncil.org.uk/>